

Cognitieve benadering van de casus-grammatica

door

René DIRVEN

1. *Korte schets van de ontwikkeling*

Fillmore's casusgrammatica is nu zowat 20 jaar oud en alhoewel Fillmore zelf reeds 10 jaar lang een flinke dosis skepsis t.o.v. zijn uitgangspunten heeft opgebouwd, leven verschillende modellen en/of elementen van de casusgrammatica verder, o.m. in Helbig's „Valenzgrammatik", die steeds dichter naar een casusgrammatica evolueert, in een aantal semantisch georiënteerde modellen zoals Chafe (1970), Eve en Herbert Clark (1977, 1979), in Starosta's „Lexi-case" model, in Anderson's localistisch model, in Diks functionele grammatica, in Halliday's model van systemisch-functionele grammatica en zelfs — maar zeer dunnetjes — in Chomsky's „Government and Binding".

Wat er in deze zeer uiteenlopende benaderingen als gemeenschappelijk met betrekking tot het begrip „casus" aanwezig is, is zijn algemene betekenis, nl. een karakterisering van de semantische relaties tussen zinsdelen, vooral tussen de predicator (werkwoord, adjectief of substantief) en zijn complement(en). In die zin is Fillmore's casusgrammatica ook nooit bedoeld geweest als een volledig grammatica-model zoals de transformationeel-generatieve grammatica, maar eerder als een deelgrammatica, vergelijkbaar met deelgrammatica's als Robert Lees' *The Grammar of English Nominalizations* (1960). Het verschil is dat Lees een formeel omljnd gebied nl. de propositie of nucleus van de zin bestrijkt: bij Fillmore ging het in wezen om die constituenten die direct als satellieten om een werkwoord cirkelen, namelijk de syntactische functies van subject, object, indirect object, prepositioneel object. Adverbiale bepalingen kregen veel minder aandacht. In verdere studies werd het begrip „casus" dan ook veel breder opgevat en toegepast op semantische relaties tussen alle mogelijke constituenten b.v. in samenstellingen en afleidingen (Kastovsky), conversies (Clark), metaforen, preposities (Radden, 1981, 1985), adverbiale bepalingen (Tarvainen 1987), enz.

Het begrip „casus" lijkt voor vele linguïsten nog steeds de enige mogelijkheid te zijn om iets zinvol te zeggen over de aard van de se-

mantische relatie tussen (of in) de constituenten in woorden, woordgroepen en zinnen.

Toch staat Fillmore daar met zijn grote twijfels¹. Deze vloeien voort uit de niet-houdbaarheid van een aantal fundamentele premissen die hij zich expliciet of impliciet gesteld had, o.m.

- de universele status van de verschillende casus, m.a.w. hun geldigheid voor alle talen, — en daarmee samenhangend —
- het bestaan van een zeer beperkt en vast aantal casus, ongeveer tien,
- de mogelijkheid om deze casus te definiëren aan de hand van objectieve en toetsbare criteria.

- het principe van het maar eenmaal voorkomen van dezelfde casus per zin (one instance per clause principle; Fillmore, 1987b : 61).

Deze premissen, en vooral dan de eerste, moeten klaarblijkelijk gezien worden in het licht van de algemene ambities waarmee de transformationeel-generatieve grammatica van start ging. Chomsky's (1965 : 28) voorstelling van universalia gaat steeds weer uit van een klein aantal vaste grootheden; zo spreekt hij van „fixed universal phonetic features en van „certain fixed syntactic categories”; ook voor de semantiek ziet hij dergelijke „semantic universals”, b.v. „certain designative functions must be carried out in a specified way in each language”. Van zulke algemene voorstelling van vaste categorieën is de stap naar een vast aantal universele, semantische casus, die Fillmore gezet heeft, eigenlijk niet zo groot.

Hoewel Fillmores denken aanzienlijk verruimd werd door zijn contact met de cognitieve psychologie (o.m. Berlin & Kay 1969), Rosch (1973)), en hij een interessante opening gemaakt heeft naar een meer cognitief-georiënteerde lexicale semantiek, heeft hij één van de belangrijkste inzichten van de cognitieve psychologie, met name de prototypentheorie nooit op zijn casustheorie toegepast, tenminste nooit in concreto. Wel gaat hij meer en meer uit van een taalopvatting, waarbij de betekenis van de woorden slechts kan bepaald en verstaan worden tegen de achtergrond van prototypische voorstellingen in een bepaalde cultuur: „One generalization was that very often the frame or background against which the meaning of a word is defined and understood as a fairly large slice of the surrounding culture, and this background understanding is best understood as a „prototype” rather than as a genuine body of assumptions about what the world is like” (Fillmore, 1987 : 33).

1. Mondelinge communicatie Symposium met Fillmore, Trier 1977; fragmenten hiervan werden uitgeschreven en opgenomen in de *reader: Fillmore's Case Grammar* (zie Dirven-Radden (eds.), (1987b).

Zie ook „By way of Introduction” in Dirven-Radden (1987a).

Zoals gezegd, heeft Fillmore zelf wel prototypische gebruikswijzen van woorden geanalyseerd, o.m. voor *weduwe*, *wees*, *vrijgezel* enz., maar de prototypentheorie nog niet in verband gebracht met syntactisch-semantische categorieën zoals casus.

Toch zijn er anderen die dit op occasionele wijze gedaan hebben, namelijk Van Oosten en Lakoff voor de casus „agens” en Östen Dahl op een meer radicale wijze voor het concept „casus” als dusdanig.

Lakoff (1977 : 244), en Van Oosten (1977) tonen aan dat een casus, b.v. de agens een aantal prototypische eigenschappen bezit, o.m. (a) er is een handelende die iets doet, (b) een patiëns die een verandering ondergaat, (c) de verandering is een gevolg van de actie van de agens, (d) de handeling is vrijwillig, (e) de agens heeft de handeling onder controle, (f) de agens is hoofdzakelijk verantwoordelijk voor wat hij doet, (g) de agens is ook de krachtbron voor de handeling en de patiëns het doel van zijn kracht, (h) er is één enkele gebeurtenis enz. Al deze eigenschappen zijn van toepassing op *kill* in *Brutus killed Caesar* en dit is daarom ook een voorbeeld van een prototypische agens; de eigenschappen (g) en (h) zijn niet gegeven in *cause to die*, wat daarom ook een minder prototypische agens implieert.

Hoewel Dahls opstel „Case Grammar and Prototypes” voor het eerst reeds verscheen in 1979 (*The Prague Bulletin of Mathematical Linguistics*, 32), is het misschien door deze minder bekende publicatieplaats dat het artikel nog weinig bekend geraakt is.

Dahl baseert zich op Berlin & Kay's (1969) onderzoek i.v.m. universele strategieën die door sprekers doorheen alle talen en culturen gevolgd worden bij het onderscheiden van basistermen voor kleuren: de universeel gefixeerde of gevolgde weg in het ontwikkelen van kleurtermen is als volgt: eerst *zwart* en *wit*, dan *rood*, dan *geel* en/of *groen*, dan *blauw*; dan *bruin*, en tenslotte *roze* en/of *purper*, en/of *paarsblauw*² (violet), en/of *grijs*; bovendien ligt de „focus” voor elke onderscheiden kleur (ook al ontbreekt de term ervoor) in alle culturen zeer duidelijk, maar de grenzen en grensgevallen zijn erg vaag. Er is m.a.w. een prototypisch wit, zwart, rood, groen, blauw enz. in de ervaring van de taalgebruikers.

2. In de definitie van Berlin-Kay (1969) zijn basistermen enkelvoudige (dus geen samengestelde) termen, die ook door taalgebruikers spontaan genoemd worden in testsituaties ter aanduiding van bepaalde voorwerpen, eigenschappen enz.

In die zin heeft het Nederlands geen basisterm voor het Engels *violet*: *paarsblauw* is een samengestelde term en *violet* is niet algemeen spontaan gebruikt. Het woord *paars* is wel een basisterm, maar omvat als hyperoniem twee hyponiemen, nl. *paarsrood* (of *karmijnrood* of *donkerrood*) en *paarsblauw* (of violet). Deze termen stammen uit Van Dale GWNT: In Van Dale NE/EN zijn de auteurs niet helemaal consequent: in NE wordt *paars* alleen vertaald als *purple*, en *paarsblauw* als *violet*; in EN wordt *purple* vertaald als *purper*, maar niet als *paars*.

Dahl heeft deze twee inzichten toegepast op de casusgrammatica en stelt de synthese voorop dat alle taalgebruikers universele strategieën bezitten om semantische casus te ontwikkelen, maar het aantal ontwikkelde casus en vooral ook de grenzen ervan kunnen sterk variëren. In deze opvatting worden universalia bijgevolg niet op de eerste plaats gesitueerd op het linguïstische niveau, maar eerder en vooral op het cognitieve niveau. Elke taal kan op grond van deze universele strategieën de ervaringen in de eigen culturomgeving verschillend categoriseren en gelijkaardige ervaringscomplexen met verschillende casus „ver-talen” of categoriseren. Zo ziet het Nederlands het complement bij werkwoorden als *blijven*, *achterlaten* en *vergeten* als een locatief, aangeduid met het voorzetsel *in*, *bij* enz. ; maar het Fins ziet hier een casus die we als „doel/richting”³ aanduiden ; omgekeerd hebben de equivalenten van de werkwoorden *zoeken naar* en *vinden* in het Fins de casus „oorsprong”.

Sommige talen zoals het Nederlands, Engels en Frans hebben twee mogelijkheden ontwikkeld om de „ontvanger” bij werkwoorden als *geven* aan te duiden, nl. een datief als in *iemand iets geven* en een doel/richting als in *iets aan iemand geven*³. Andere talen hebben maar één van de beide mogelijkheden ontwikkeld, nl. een datief in het Duits en Russisch, en een doel/richting in het Fins (een „allatief”). Deze opmerkingen zouden de verkeerde indruk kunnen wekken dat bij elk verschillend voorzetsel ook een andere casus optreedt, of dat eenzelfde voorzetsel maar met één casus verbindbaar is. Zoals lexicaal items zijn ook voorzetsels — zelfs meer dan andere woordsoorten misschien — zeer polysemisch. Een typisch voorbeeld is het Franse voorzetsel *à*, dat een locatief kan inleiden (*être à*), een tijdsrelatie (*à trois heures*), een doel (*aller à*), een ontvanger (*donner à*), een „experienter” (*faire savoir à*) en een oorsprong (*voler qch. à qq.*).

Als veralgemening kunnen we dus stellen dat het een universele strategie is om van ruimtelijke categorieën uit te gaan en deze dan te metaforiseren in meer abstracte categorieën zoals tijdsrelaties, doel/richting, ontvanger enz.

Deze algemene strategie om van een stel betekeniscategorieën naar een ander stel over te stappen kan echter gans verschillende wegen volgen omdat in iedere cultuur en taal weer andere prototypische

3. Dahl (1987 : 151 ; 157) spreekt van „direction” ; ook voor de Engelse constructies *go to* en *give sth. to sb.* duidt Dahl de voorzetselconstructie aan als „direction”. Een meer gebruikelijke term voor *go to* is echter „doel (goal)”. In het Engels wordt met *to* doorgaans een „bereikt doel” uitgedrukt, maar in het Nederlands wordt er een onderscheid gemaakt tussen „doel/richting”, bv. *gaan naar*, *sturen naar* en „doel/eindpunt” bv. *aan wal gaan* (zie verder analyse in sectie 2.2.).

voorstellingen (kunnen) optreden. Toch worden deze prototypische voorstellingen niet willekeurig met elkaar geassocieerd, maar is er een bindend element aanwezig in de verschillende „lezingen” van een lexicaal item of een syntactische categorie in het algemeen. Dit bindend element noemt Langacker (1987 : 371), die als één van de belangrijkste theoretici van de cognitieve grammatica kan beschouwd worden, een „schema”. Het begrip „schema” kan als tegenpool van „prototype” beschouwd worden. Langacker definieert beide complementaire begrippen als volgt :

- A prototype is a typical instance of a category ... there are degrees of membership (of a category R.D.) based on degrees of similarity
 - A schema, by contrast, is an abstract characterization that is fully compatible with all the members of the category it defines ; it is an integrated structure that embodies the commonality of its members.
 Descriptieve toepassingen van deze principes vindt men o.m. voor het Engelse voorzetsel *over* (Brugman 1983), voor de figuurlijke betekenissen van Engelse voorzetsels (Radden, 1988), voor het Franse voorzetsel *à* (Dahl, 1987), die het begrip „family concept” van Wittgenstein ontleent om een lexicaal item met meer dan één focus te karakteriseren⁴.

2. Het verhaal van *aan*⁵

In plaats van het *aan* de orde gestelde thema theoretisch verder uit te diepen lijkt het mij meer aangewezen de meest relevante aspecten van een cognitieve benadering van de casusgrammatica of van de grammatica tout court te toetsen aan een analyse van de semantische relaties die in Nederlandse constructies met het lexicale item *aan* gebruikt worden. Het item *aan* kan fungeren als voorzetsel (*aan* de muur), als predikaat (de kachel is *aan*), als element in een aspectvorm (*aan* het praten zijn), als partikel in scheidbare en onscheidbare werkwoorden (*aan*leggen, *aan*vaarden) en als bijwoord (kijk eens *aan*). Wegens de overvloed aan constructies met *aan*, zal ik me alleen nog op de voorzetselfuncties concentreren.

Naar Langackers (1987) voorbeeld zal ik het ene element dat zich ergens bevindt of beweegt (meestal optredend als subject, maar ook in andere constituenten) met „trajector” aanduiden en het tweede element (hier de constituent met het voorzetsel) als „oriëntatiepunt” (Eng. landmark). Het voorzetsel *aan* kan als de meeste voorzetsels in twee contexten gebruikt worden :

4. Een „family concept” is een lexicaal item of, meer algemeen, een categorie, die niet één, maar meer focussen heeft van waaruit andere categorisering doorgevoerd (kunnen) worden.

5. Deze titel is geïnspireerd op Brugman (1983) „The story of OVER ; ook de idee van een „betekenisketen” (zie verder) stamt van haar.

1. in een statische context : het schilderij *aan de muur*
2. in een dynamische context : *aan wal* gaan

2.1. Statische context bij *aan*

In een statische context gebruikt, kan *aan* met de volgende casusrelaties of andere semantische relaties optreden ;

1. Locatief, met de speciale betekenis van contact⁶ tussen trajector en oriëntatiepunt ; een werkwoord is hier niet noodzakelijk, maar als er een is, is het een statisch gebruikt werkwoord ;

vb. België grenst aan Nederland

het schilderij (hangt) aan de muur

de spots (zitten) aan het plafond

de vork (zit) aan de steel

Het contact tussen trajector en oriëntatiepunt is verder ongespecificeerd ; het kan een contact tussen twee punten zijn, tussen twee zijden of vlakken of tussen een punt en een vlak.

Uitdrukkingen die deze schema-betekenis van „contact” als locatief hebben, kunnen als geheel gemetaforiseerd worden ; b.v. in de uitdrukking *aan de grond zitten* is niet het voorzetsel *aan* metaforisch gebruikt, maar de uitdrukking als dusdanig. In vele van de hierna te bespreken casusrelaties is er in het voorzetsel zelf een metaforische betekenisverruiming.

2. Locatief met de (nog niet metaforische) betekenisverruiming van 'in de onmiddellijke omgeving (nabijheid) van' :

vb. (hij woont) aan de haven

iemand aan het station ontmoeten/afhalen

de mensen (van) aan de grens

3. Wijze van rangschikking, opeenvolging, gewoonlijk optredend als een bijwoordelijke bepaling van wijze. Hier is de notie „ruimtelijk contact” soms nog aanwezig, soms ook niet :

vb. schouder aan schouder, mond-aan-mond ademhaling, dag aan dag, uur aan uur ;

tien aan tien (= in groepen van tien, Van Dale GWNT)

6. Van Dale GWNT karakteriseert *aan* met de betekenisomschrijving „verbondenheid, letterlijk of figuurlijk”. Deze karakterisering is enerzijds te vaag, vermits ze voor haast elk voorzetsel geldt, en anderzijds in haar letterlijke betekenis te sterk specifiek (ze geldt maar voor enkele gevallen), en in haar figuurlijke betekenis niet algemeen van toepassing (bv. iets verbieden aan iemand). Van Dale GWHN geeft een interessante, want meer nauwkeurige betekenisanalyse voor *aan* : „1. ter aanduiding van fysieke verbondenheid of aanraking, 2. ter uitdrukking van figuurlijke verbondenheid of betrekking ; 3. (bij ww. van beweging) : verbondenheid met doel ; 4. ten gevolge van ; 5. wat betreft ; 6. in de macht van”. Hier zijn dus een aantal van de boven en verder te bespreken semantische relaties impliciet of expliciet onderkend. Het ganse betekenisveld is echter nog veel ruimer dan in Van Dale gesuggereerd wordt.

4. Tijdsrelatie, die iets meer van de ruimtelijke relatie verwijderd is en zoals vele tijdsaanduidende metaforen op ruimtelijke voorstellingen teruggaat.

vb. aan het begin/het einde (van een lezing)
aan het slot van het verhaal
aan wie zijn we nu?

5. Verbondenheid met een instelling b.v. „hij is aan het spoor” voor „hij werkt bij de spoorwegen”. Dit is een metafoor van de ruimtelijke-contactbetekenis van 1 die overgedragen wordt op de formele contactrelatie (als steuntrekkende, werknemer, enz.) met een (openbare) instelling

vb. aan de dop zijn (Znl) = steun ontvangen uit een werklozenfonds (GWNT)
aan de radio/ de post/ het spoor/ de balie/ het gerecht zijn

6. Bezitsrelatie, in de zin van „controle op”

vb. het is aan mij ervoor te zorgen dat
dat ligt aan haar
de beurt/ de voorrang is aan U

Deze metaforisering omvat zowel de trajector, die nu geen voorwerp meer is, maar een abstract iets, als het oriëntatiepunt, dat nu een persoon is. In zijn louter ruimtelijk gebruik kan het oriëntatiepunt nooit een persoon als persoon zijn (vgl. „hij staat bij mij”, maar niet „*hij staat aan mij”), maar hoogstens een persoon als voorwerp („het zit/ hangt aan mij (vast”).

7. Oorzaakrelatie. Deze relatie kan met heel wat verschillende voorzetsels uitgedrukt worden, o.m. met *uit* (wanhoop), *van* (verdriet), *door* (vergiftiging) enz.

Als de oorzaakrelatie met *aan* wordt aangeduid, gaat het om een directe oorzaak

bv. aanstoot nemen aan

sterven aan een ziekte, een verwonding,
(maar sterven van honger, verdriet, hartzeer enz.)⁷

De directe oorzaak hoeft ook niet al te materieel opgevat te worden, maar kan een schakel zijn in een keten van gebeurtenissen:

bv. sterven aan de gevolgen van een ziekte/ een ongeval

Het Nederlands gebruikt dus een contactmetafoor voor een meer directe oorzaak, en een oorsprongmetafoor (sterven van verdriet) voor een meer indirecte oorzaak⁸.

7. Van Dale GWNT bestempelt „sterven van een ziekte” als een Zuidnederlands gallicisme. In het Frans is het steeds *mourir de*.

8. Het Engels heeft ook twee mogelijkheden, nl. *die of cancer* en *die from hunger*. Hoewel het Engels hier twee oorsprongmetaforen heeft (dus het Franse patroon volgt), ligt ook hier een gelijkaardig onderscheid als in het Nederlands: *off* (waarvan *of* in *die of* gereduceerd is) drukt, juist zoals *on* de notie van contact uitdrukt, het verbreken van dit contact uit; *from* is meer neutraal en duidt „oorsprong” zonder meer, „oorsprong als punt” enz. aan.

Het is verder opvallend dat bij een werkwoord als *lijden* dat alleen een directe oorzaak kan hebben in zijn conceptueel schema, alleen het voorzetsel *aan* mogelijk is, nl. „*lijden aan een ziekte/ kanker/ geheugenverlies/ inbeelding*” maar niet „**lijden aan verdriet, hartzeer*”. Maar „**lijden aan een verwonding*” is ook niet mogelijk, en daarom kan men zich afvragen of men hier niet eer te maken heeft met een overgangsgeval tussen een oorzaakrelatie en een bereikrelatie (zie 9).

8. Middel is een relatie die samen met „instrument”, „oorzaak” e.a. tot het ruimere domein van de causaliteit behoort. *Aan* fungeert als uitdrukking van middel in contexten die een deel van een geheel aanduiden, zodat ook hier de contactmetafoor niet vreemd is.

vb. iemand (her)kennen aan zijn stem, gang enz.

iets toetsen aan een norm

Ook de uitdrukking „aan de hand van” is een typische „middelmetafoor”, waarbij zowel het deel (hand) als het geheel (bepaling na *van*) gemetamorfeerd zijn.

9. Bereik in een relatie die het gebied specificiert waarop een predicator van toepassing is. Een zeer typische uitdrukking voor deze relatie is de woordgroep „op dat gebied”, bv. „hij is een genie op het gebied van computers”, waarin de voorzetselgroep het bereik uitdrukt waarbinnen hij een genie is. Deze casusrelatie treedt ook typisch op bij communicatiewerkwoorden als *spreken, discussiëren, vertellen, handelen, iets kwijt willen* enz. die alle het topic of thema met *over* construeren.

Bij sommige adjectieven wordt voor de bereikrelatie het voorzetsel *in* gebruikt, bv. „goed in wiskunde” of ook *voor* „goed voor wiskunde”. Het voorzetsel *aan* wordt ter aanduiding van de bereikrelatie gebruikt bij adjectieven en substantieven die een bezitsrelatie of een hoeveelheid impliceren.

vb. rijk/ arm aan natuurlijke grondstoffen

een tekort/ een teveel aan vitamines.

Het volgende voorbeeld met *doen aan*, lijkt me, maar weer anders dan bij *lijden aan*, een grensgeval te zijn :

vb. aan sport doen/ veel aan tekenen doen

Meer typisch is echter de predicator *bezig (zijn)* : deze kan zelfs drie verschillende voorzetsels hebben, nl. *over, aan, en met* - Door de prototypische bereikrelatie van *over* bij communicatiewerkwoorden krijgt ook *bezig over* een typische communicatiebetekenis. *Bezig aan* bouwt voort op de contactbetekenis van *aan* in 1, maar wordt nu met een procespredicator verbonden en krijgt zo de betekenis van een eventueel fysisch of direct contact met het voorwerp van die activiteit ; *bezig met* kan zowel een fysische als mentale activiteit impliceren en is dus meer algemeen en ook abstracter. Vergelijk :

Hij is bezig *met* een artikel/ een boek/ een schuurtje

Hij is bezig *aan* een artikel/ een boek/ een schuurtje

Het verschil is dat *bezig met* niet hoeft te impliceren dat het voorwerp -mentaal of fysisch- er al (gedeeltelijk) is ; zo kan *bezig zijn met een schuurtje* betrekking hebben op een te ontwerpen of te schilderen schuurtje, maar *bezig aan* impliceert dat het voorwerp er al (gedeeltelijk) is en dat men er verder aan werkt. Deze betekenis vloeit dus direct voort uit de contactbetekenis. Vergelijk ook „bezig met een patiënte” en „bezig aan een patiënte” : bij *met* kan men zich allerlei beroepen voorstellen zoals een psychiater, dokter, verpleger, masseur, maar bij *bezig aan* stelt men zich prototypisch eerder de omgekeerde volgorde voor.

Tenslotte zij opgemerkt dat „bereik” dicht bij „patiëns” ligt, die samen tot de categorie „objectcasus” behoren (zie beneden 3.4). Zo verwondert het ook niet dat sommige werkwoorden zowel met voorzetsel als zonder voorzetsel kunnen voorkomen, bv. *verhelpen (aan)*.

2.2 Dynamische context bij *aan*

Hoewel boven een aantal dynamische werkwoorden optraden in de voorbeelden, was de relatie tussen de predicator en de *aan*-bepaling toch eerder statisch te noemen, in die zin dat de trajector geen verandering of beweging t.o.v. het oriëntatiepunt uitvoerde. Bij een dynamische context treedt zulke beweging of verandering letterlijk of figuurlijk wel op.

De casusrelatie of andere semantische relaties die hier mogelijk zijn zijn o.m. verschillende vormen van de algemene notie „doel”, o.m. een doel/eindpunt, een doel/proces, een resultaat, een doel/objectief, een ontvanger, een oorsprong.

10. Doel/eindpunt met *aan* bv. „aan wal gaan” suggereert een onmiddellijk nabijliggend doel dat door de beweging van de predicator bereikt wordt. Deze betekenis vloeit duidelijk voort uit de contactbetekenis van *aan* en verschilt opvallend met een doel/richtingrelatie als in „naar de wal gaan” : hier wordt niet geïmpliceerd dat de wal dichtbij ligt, en de doel/richting-bepaling is in dit opzicht eerder neutraal. Ook geldt hier de typische beperking als bij 1 dat *aan* geen persoon als oriëntatiepunt kan nemen : men kan „naar iemand gaan”, maar niet „*aan iemand gaan”.

Omgekeerd sluit een werkwoord als *aankomen* een doel/richting met *naar* uit en is hier alleen een doel/eindpunt met *aan*, *bij*, *in* enz. mogelijk :

hij was aan een punt angekommen waar

we waren eindelijk *aan* de eindmeet angekommen

Ook *zetten* is mogelijk met *aan* bv. „aan de kant zetten”, terwijl *naar* een andere context vereist bv. „naar de wind zetten”, d.w.z.

in de richting vanwaar de wind komt. Vergelijk ook „een plant aan het venster zetten” d.w.z. „verplaatsen tot bij het venster” en „een plant naar het venster zetten” d.w.z. „verdraaien met zijn bloemen of voorkant naar het venster gekeerd”.

11. Doel/proces met *aan* is een eerste metaforisatie van de materiële beweging in 10 en treedt typisch op met de nominalisering van procespredatoren zoals *werk, gang, haal, kook* enz.

vb.aan het werk gaan, aan de slag gaan, aan de gang zetten, aan de kook brengen, aan de drank geraken, aan de haal gaan.

12. Resultaat als gevolg van een beweging met *aan* duidt aan dat de trajector zich in het oriëntatiepunt verandert als gevolg van het proces aangeduid door de predicator :

vb.aan het licht/ aan de oppervlakte brengen
aan stukken vallen/ laten vallen/ gooien
aan flarden scheuren/ knippen/ trekken
aan mekaar lijmen

Hoewel hier ook statische predatoren mogelijk zijn, bv. „aan stukken liggen” zijn zo'n uitdrukkingen maar te verstaan als het statisch resultaat van een voorafgaand dynamisch proces.

13. Doel/objectief met *aan* treedt op bij werkwoorden met een mentale beweging, nl. een psychisch of cognitief zich richten op, wat met de ietwat ad-hoc geformuleerde term „doel/objectief” (een alternatieve term zou kunnen zijn „mentaal doel”) aangeduid wordt.

vb.zich gewinnen aan, zich aanpassen aan,
zich hechten aan, zich (toe)wijden aan
denken aan, iemand aan iets herinneren

Opvallend is dat bij deze woorden (of de nominalisatie ervan) het oriëntatiepunt zowel een persoon als een zaak of een abstractum kan zijn. De metaforisatie van de doel/eindpuntrelatie in 10 „aan wal gaan” betreft hier zowel het voorzetsel *aan* als het eigenlijke oriëntatiepunt, dat in 10 nooit een persoon kan zijn.

14. Ontvanger : deze relatie kan bij een groot aantal werkwoorden op twee manieren uitgedrukt worden : ofwel als indirect object of datief (een datief-ontvanger), ofwel als doel (een doel-ontvanger) met *aan*. Dit is o.m. het geval bij :

- transferwerkwoorden : geven, schenken⁹
- communicatiewerkwoorden : zeggen, meedelen, vertellen

9. Het is interessant vast te stellen dat de werkwoorden *geven* en *schenken* kunnen uitgebreid worden met het prefix *weg*, nl. *weggeven* en *wegschenken* ; bij deze afleidingen met hun versterkte beklemtoning van de ruimtelijke transfer door het ruimtelijke item *weg* kan typisch geen datief-ontvanger, doch alleen de ruimtelijk-georiënteerde doel-ontvanger *aan* gebruikt worden. Ook bij *geven* zonder direct object kan alleen de *aan*-constructie voorkomen, bv. „Wij geven niet aan bedelaars”.

- „morele” werkwoorden : beloven, te danken hebben, verschuldigd zijn

- werkwoorden van gebod : verbieden, ontzeggen

Of de transfer nu van materiële of mentale aard is, er wordt in elk geval een goed of een mentale inhoud van persoon A naar persoon B getransfereerd. Dit kan bij deze werkwoorden als een doel/eindpunt met *aan* uitgedrukt worden of als een datief ; in het tweede geval is de ontvangerrelatie dan ook veel abstracter opgevat. Dit verklaart allicht waarom in sommige gevallen alleen of bij voorkeur de doel-ontvanger met *aan* mogelijk is en bij andere werkwoorden alleen de datief.

De metafoor „iets kwijt willen aan iemand” kan b.v. in haar communicatiebetekenis alleen maar de doel-ontvangerconstructie met *aan* hebben. Dit lijkt terug te gaan op de letterlijke betekenis van de transfer die met *kwijt* geïmpliceerd wordt : zie o.m. de uitdrukking „iets kwijt geraken aan iemand”.. De transfermetafoor blijft in dit geval gebonden aan de beweging naar een doel/eindpunt en ook in de communicatiemetafoor „iets kwijt willen aan” geldt dezelfde restrictie.

Predicatoren die alleen maar een datief-ontvanger kunnen hebben zijn meestal metaforisch en minder talrijk in het Nederlands en ze houden eigenlijk ook geen transfer van A naar B in.

vb. iemand een zoon schenken,

iemand een hak zetten, iemand een loer draaien

iemand zout in de ogen strooien, iemand benadelen

iemand schade berokkenen, iemand leed aandoen

Het is namelijk niet zo dat een goed (of een kwaad) van A naar B gaat, maar eerder zo dat A's handelswijze bij B een toestand van goed of kwaad tot stand brengt. De vraag dringt zich daarom op of het hier niet eerder om een „experienter” dan om een „ontvanger (recipient)” gaat, wat erop wijst dat het Nederlands deze casusrelaties veel scherper van elkaar onderscheidt dan andere talen dit doen.

15. Oorsprong met *aan* kan juist als de tegenpool ervan, nl. doel op twee manieren optreden :

a. met een letterlijke betekenis, vergelijkbaar met 10

vb. aan een koord/ de bel/ je haar trekken

Hier ligt eigenlijk een dubbele beweging voor, nl. een beweging naar het doel, wat het gebruik van *aan* verklaart, en dan een beweging met dit object weg van de plaats waar het zich bevond.

b. met een figuurlijke betekenis, vergelijkbaar met 14

Juist als bij de ontvangerrelatie zijn hier weer twee constructies mogelijk, nl. een datief-verliezer („deprivee”) en een oorsprong-verliezer :

vb. iemand of aan iemand iets ontnemen/ onttrekken/ ontzeggen. Door de transferbetekenis van deze werkwoorden worden de twee mogelijkheden begrijpelijk. Sommige werkwoorden hebben alleen maar een oorsprongrelatie met *van*, bv. „iets stelen/ ontvreemden van iemand”, terwijl andere er twee hebben o.m. „iemand of van iemand iets afnemen/ afpakken/ ontstelen/ ontfutselen.

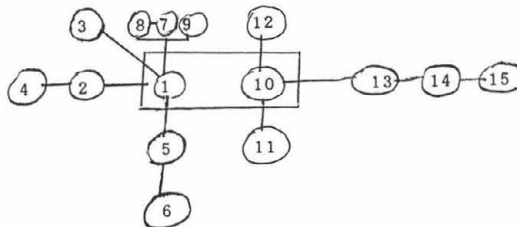
De oorsprongrelatie met *van* schijnt op een oorspronkelijk bezit te duiden, terwijl die met *aan* meer op een aanwezigheid van iets bij iemand lijkt te wijzen. Dat het Frans deze relaties anders gecategoriseerd heeft, blijkt o.m. uit het werkwoord „voler qch. à quelqu'un”, waar dit equivalent van *stelen* niet een equivalent van een *van*-oorsprong, maar wel dat van een *aan*-oorsprong kan krijgen.

2.3 Betekenisstructuren van *aan*

Eerst worden de vijftien betekenis mogelijkheden van de voorzetselconstructies met *aan* en voorbeeld herhaald en daarna worden deze betekenissen in een „betekenisketen” die het verband tussen deze betekenissen suggereert, samengevat :

1. locatief (contact)	: <i>aan de muur</i>
2. locatief (in nabijheid van)	: <i>aan de haven</i>
3. wijze van rangschikking	: <i>mond aan mond</i>
4. tijd	: <i>aan het begin</i>
5. verbondenheid met de instelling	: <i>aan het spoor (zijn)</i>
6. bezitsrelatie	: <i>de eer is aan U</i>
7. oorzaak	: <i>sterven aan</i>
8. middel	: <i>herkennen aan zijn stem</i>
9. bereik	: <i>werken aan een artikel</i>
10. doel/eindpunt	: <i>aan wal gaan</i>
11. doel/proces	: <i>aan de gang zetten</i>
12. resultaat	: <i>aan stukken gooien</i>
13. doel/objectief	: <i>aan iemand denken</i>
14. ontvanger	: <i>iets aan iemand geven</i>
15. oorsprong	: <i>iets aan iemand ontnemen</i>

Keten met betekenisverband tussen de lezingen van *aan* :

Aan heeft, zoals vele andere voorzetsels, twee fundamentele gebruikswijzen, een statische (1) en een dynamische (10), die echter beide op hetzelfde schema „contact met iets” teruggaan.

Van de statische locatiefrelatie kunnen een viertal verschillende richtingen in de betekenisuitbreiding gevolgd worden: een gewone betekenisverruiming in de locatief (2) en een tijdsmetafoor (4); dan de metaforische relatie van verbondenheid (5) en van bezit (6); tenslotte zijn er vier lossere bepalingen met *aan* mogelijk: de bepaling van wijze (3) is een apart geval, omdat (a) het lexicaal item na het voorzetsel een herhaling is en (b) eigenlijk het geheel maar een bepaling van wijze is, terwijl de voorzetselbepaling eerder een gewone locatief (1) is; de drie andere bepalingen (7, 8, 9) zijn eigenlijk onafhankelijk van elkaar en worden daarom in accoladevorm voorgesteld; dat oorzaak en middel echter dicht bij elkaar liggen, kan door het verbindingssteken voorgesteld worden.

Vanuit de dynamische doel/eindpuntrelatie (10) wordt een metaforische doel/procesrelatie (11) metaforisch afgeleid en ook een resultaat (12); beide uitbreidingen betreffen nog fysische activiteit; een geleidelijke verschuiving naar een fysische en/of mentale activiteit ligt ten grondslag aan de betekenisuitbreiding in de zin van doel/objectief (13), ontvanger (14) en oorsprong (15).

Met deze voorstelling van zaken wil ik tenslotte niet gezegd hebben dat dit de enige mogelijke analyse zou zijn, maar wel is het mijn inziens een zeer plausibele analyse.

3. *Implicaties voor de casusgrammatica*

De bovenstaande analyse van de voorzetselconstituent met *aan* leidt tot een aantal fundamentele conclusies i.v.m. de casusgrammatica.

3.1 Taalspecifieke casus en universaliteit

Het onderscheid tussen de noties doel/eindpunt met *aan* en doel/richting met *naar* in het Nederlands suggereert dat het realistischer is taalspecifieke casusnoties te hanteren dan meer abstracte, algemene (of zelfs universele) casusrelaties te postulieren. De universaliteit van het menselijk denken, hier het categoriseren, bestaat er dan in dat de menselijke cognitie in de ervaringswereld een aantal zgn. natuurlijke of culturele relaties onderkent, zoals spatiale relaties, temporele relaties, agentiviteit, causaliteit, bezitsrelaties, mentale ondervindingen („experienter”), zijnsrelaties („essive”) enz. Deze ervaringsgegevens worden echter met behulp van de basisstructuren en

het basislexicon van telkens één bepaalde taal verder gespecificeerd. Dit wil dus zeggen dat die potentieel universele relaties taalspecifiek gecategoriseerd worden.

Voor wat de agentiviteit betreft, kan men verwachten dat er niet een prototypische agens is voor alle talen, maar een prototypische agens voor elke taal afzonderlijk.

Zo heeft het Engels volgende drie mogelijkheden :

1. Brutus killed Caesar
2. The captain marched the soldiers
3. He caused the patient to die.

Terwijl (1) een voorbeeld is van een agens die direct de patiens bewerkt, zijn (2) en (3) voorbeelden van causatieve constructies : er is geen onmiddellijke beroering door de agens, maar hij brengt iets teweeg : in (2) maakt hij dat de soldaten marcheren, in (3) dat de patiënt sterft. In (2) is „the captain” wel een handelend iemand, maar de eigenlijke handeling van het marcheren wordt door de soldaten voltrokken of m.a.w. „the captain” is wel agens, maar de soldaten zijn „actor” ; in (3) is het subject „he” een soort „veroorzaker” of „initiator” (Halliday 1981 : 41). Het Nederlands kent de tweede constructie niet en drukt het verschil tussen (2) en (3) uit met twee verschillende causatieve werkwoorden nl. *doen* en *laten* met dien verstande dat beide voor een „actor” kunnen gebruikt worden („hij deed/liet ze marcheren), maar alleen *laten* voor een „patiens” („hij liet ze sterven”).

Er zijn dus binnen de universele notie „agentiviteit” vele talige variaties mogelijk, waarbij de meest prototypische variaties wel gelijklopend kunnen zijn.

3.2 Talige variaties binnen een casus

De universele relaties zoals agentiviteit, causaliteit, bezitsrelatie enz. worden verder ook niet in één bepaalde taalcategorie (zoals b.v. subject) gerealiseerd, doch het talige categoriseringsproces verloopt veel complexer, vooral als men voorzetselconstructies beschouwt. Er is in elke taal een algemeen metaforisatieproces dat uitgaat van de ruimtelijke betekenis van de voorzetsels en deze betekenis verruimt tot temporele, causale, circumstantiële, possessieve en andere relaties. Dit proces is niet selectief aan één bepaald voorzetsel gebonden, maar verschillende voorzetsels kunnen ditzelfde proces doorlopen. Zo is de ruimtelijke betekenis van de voorzetsels *aan*, *van*, *in* en zelfs *door* tot een temporele relatie verruimd en verder ook tot een causale relatie. Deze causaliteit is m.a.w. steeds gebonden aan de oorspronkelijke ruimtelijke specificering en zo krijgt men varianten als „directe oorzaak” (*aan*), „indirecte oorzaak” (*van*), „oorzaak als omstandigheid” (b.v. *omkomen in een auto-ongeluk*), „oorzaak als een ge-

volgde weg'' (door). (Voor een gedetailleerde analyse van de causaliteit uitgedrukt via voorzetsels in het Engels, zie Radden (1981, 1985, 1988)).

Hetzelfde geldt, *mutatis mutandis*, voor de bezitsrelatie; *het is aan mij* drukt een mentaal bezit uit in de zin van een recht of verplichting; *het is van mij* drukt een materieel bezit uit, dat eventueel ontvreemd kan worden; zoals bekend, is de notie „vervreemdbaar bezit'' ook prototypisch verbonden met het werkwoord *hebben*, terwijl „onvervreemdbaar bezit'' in het ongemarkeerde geval met het bezittelijk naamwoord (b.v. *mijn ogen*) uitgedrukt wordt.

3.3 Het statuut van casusrelaties

Aangezien de grenzen tussen de verschillende variaties binnen eenzelfde casus, zoals alle linguïstische categorieën, als eerder vaag moeten opgevat worden en aangezien ook de grenzen tussen verschillende casus, b.v. tussen doel en oorsprong bij *aan*-bepalingen niet scherp kunnen getrokken worden, rijst de vraag naar de eigenlijke status of het statuut van een casusrelatie. Deze vraag wordt nog prangerder als men betekenisrelaties als „verbondenheid met een instelling'' als b.v. in de uitdrukking „aan het spoor (zijn)'' beschouwt. Hier gaat de taalspecifieke categorisering zo ver in details dat men zich kan afvragen of men hier niet zo sterk in het zogenaamde taalidoom gevangen zit, dat er van veralgemeningen tussen en boven de talen uit geen sprake meer kan zijn. Glijden we hier niet af naar een bedenkelijk laag peil van „parochialisme'' i.p.v. universalisme?

Deze opwerping raakt de kern van de hele discussie en getuigt toch ook van weinig zin voor concrete taalfeiten:

i In het algemeen genomen, is er een tendens in de taalwetenschap om alles wat met voorzetsels te maken heeft, naar het zgn. „taalidoom'' te verwijzen, vermits zelfs zeer nauw verwante talen in dit domein zo'n afwijkend patroon vertonen. Diepgaande studies zoals Radden (1981, 1985, 1988) tonen echter aan dat er zeer veel systematiek achter het gebruik van voorzetsels schuil gaat. Voorzetsels zijn dus absoluut geen kwestie van toevallig en willekeurig taalgebruik.

ii Waarschijnlijk hebben alle talen voor zover de culturele organisatie van de taalgemeenschap dit vereist, een eigen structuur om de notie „verbondenheid met een instelling'' uit te drukken. In het Engels wordt deze notie gerealiseerd met het voorzetsel *on* (Nederlands *op*). Het Engelse voorzetsel *on* drukt ook een „contact met een oppervlak of een lijn'' uit, maar dit kan een contact zijn met een oppervlak van onder, van boven, of van opzij. *Op* drukt alleen contact uit met een oppervlak van onder (of uitzonderlijk van boven b.v. „er zit een vlieg op het plafond''). Normaal wordt het contact met het opper-

vlak van boven in het Nederlands gecategoriseerd met *aan* b.v. „een lamp/spot/vliegenvanger (hangt) *aan* het plafond”. Met andere woorden, de ruimtelijke specificaties liggen al erg verschillend per taal en het is dan ook maar natuurlijk dat verdere betekenisuitbreidingen in de lijn van deze initiële specificaties liggen.

iii Als we een aantal casus beschouwen als metaforisaties van initieel ruimtelijke noties zoals „locatief”, is er eigenlijk geen al te groot probleem meer. De notie „verbondenheid met een instelling” is dan een metaforische locatief, d.w.z. er is een transfer van het domein van de materiële ruimtelijkheid naar dat van de psychologische ruimtelijkheid, d.w.z. hier de inkomens-relevante situering van een individu in het breder kader van de gemeenschap, die in een aantal functionele instellingen vertakt is.

Zoals lexicale items in verschillende talen totaal verschillende betekenisuitbreidingen ondergaan hebben, krijgen ook ruimtelijke relaties of andere casusrelaties totaal verschillende (of eventueel gelijkaardige) metaforiseringen. Er zijn dus een aantal standaardcasusrelaties en een aantal zeer marginale casusrelaties; de laatste hangen dan ten nauwste samen met het lexicale niveau.

iv Deze discussie heeft ook aangetoond dat de grens tussen lexis en syntaxis eerder een artificieel construct is, of liever dat beide, duidelijk niet om een prototypische benadering heen kunnen. Er zijn enerzijds prototypische lexicale metaforiseringen en anderzijds prototypische syntactische metaforiseringen: met Len Talmy (1986) kunnen we zeggen dat de eerste meer de bouwstenen zijn om het syntactisch geraamte op te vullen. Maar afgezien van deze prototypische functies zijn hun grenzen uiterst vaag: de voorzetsels zijn dan een paradijvoorbeeld van dit vage grensgebied tussen lexis en syntaxis.

3.4 Aantal casus en criteria ervoor

Vanuit de boven geschetste optiek komt ook nog de vraag naar het preciese aantal casus en de criteria voor hun aflijning in een heel ander daglicht te staan. In de plaats van het tiental casus dat Fillmore aanvankelijk postuleerde (voor een overzicht zie Dirven-Radden, 1987b: 7), werden er in de bundel opstellen *Kasusgrammatik und Fremdsprachendidaktik* (Radden-Dirven, 1981: 237) meer als veertig genoteerd. Zelfs in een poging om een algeheel sluitend stelsel van casusrelaties te definiëren als Radden (1988), vinden we over de twintig casusrelaties. Ik citeer hier alleen de namen van die casus en hun plaats in zijn rangschikking:

Lijst en rangschikking van casus naar Radden

(In geval er geen Nederlandse term voorhanden is, gebruik ik de Engelse)

<i>Menselijke casus</i>	<i>Causale casus</i>	<i>„Object” casus</i>	<i>Essieve casus</i>	<i>Spatio-temporele casus</i>	<i>Omstandigheids casus</i>
1. Agens	4. Oorzaak	7. Patiens	10. Identificatie	13. Plaats	18. Wijze
2. „Experiencer”	5. Instrument	8. Bereik	11. Klasse	14. Doel	19. Begeleiding
3. Belanghebbend voorwerp	6. Middel	9. Partitief	12. Resultaat	15. Gevolgde weg	20. Maat
				16. Oorsprong	21. Gevolg
				17. Tijd	22. Reden

Zoals boven opgemerkt kan men de meeste van deze relaties nog in twee of meer ondercategorieën opsplitsen : een categorie als „experiencer” omvat in dit overzicht niet alleen iemand die een mentale ervaring kent, maar ook de categorieën van ontvanger, bezitter enz. Naarmate men meer wil nuanceren, komt men dan gemakkelijk tot boven de 40 semantische relaties. Maar in plaats van te nuanceren in altijd maar meer relaties, kan men omgekeerd abstraheren naar boven toe en komt men tot meer abstracte, cognitieve relaties zoals causale, essieve, spatio-temporele en omstandigheidsrelaties.

De groep „menselijke casus” is van een andere aard en voegt de twee basisvormen van linguïstische categorisering nl. dynamische processen met agens en statische verhoudingen met „experiencer” samen, terwijl dit eigenlijk twee totaal verschillende categorieën zijn. Als besluit kunnen we dus rustig stellen dat casusrelaties een vaste kern of een prototypische realisatie hebben in elke taal en zelfs bij vergelijking tussen verschillende talen, maar dat er een enorme variatie bestaat zowel intralinguaal als — en vooral — interlinguaal. Een vernieuwde en verruimde benadering van de casusgrammatica kan zowel de (cognitieve) universalia als de taalwerkelijkheid in al haar specificiteit met elkaar in een harmonisch akkoord doen samenlinken.

BIBLIOGRAFIE

- ANS (= *Algemene Nederlandse Spraakkunst*), red. G. Geerts *et al*; Groningen : Wolters-Noordhoff, Leuven : Wolters, 1984.
- ANDERSON, J. (1987), „Case Grammar and the Localist Hypothesis”. In Dirven R. & Radden G. (eds.) (1987a): 103-121.
- BERLIN B. & KAY P. (1969), *Basic Color Terms*. Berkeley : University of California Press.
- BRUGMAN, Cl. M. (1983), *The Story of OVER*. Ph D. University of San Diego ; Trier : LAUT, A102.
- CHAFE, W. L. (1970), *Meaning and the Structure of Language*. Chicago : University of Chicago Press.
- CHOMSKY, N. (1965), *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA : M.I.T. Press.
- (1980), *Government and Binding*. Dordrecht : Foris.
- CLARK, H. H. (1977), „Inferences in Comprehension”. In La Berge D. & Samuels S. J. (eds.) *Basic Processes in Reading : Perception and Comprehension*. Hillsdale N.J. : Erlbaum.
- CLARK E. V. & CLARK H. H. (1979), „When nouns surface as verbs”. *Language* 55 : 767-811.
- DAHL, Ö (1987); „Case Grammar and Prototypes”. In Dirven R. & Radden G. (eds) (1987a); 147-161.

- DIK, S. C. (1987a), „Some Principles of Functional Grammar”. In Dirven R. & Radden G. (eds.) (1987a): 37-53.
- DIRVEN R & RADDEN G.; (eds.) (1987a), *Concepts of Case*. Tübingen: Narr.
- DIRVEN R. & RADDEN G. (eds.) (1987b), *Fillmore's Case Grammar. A Reader* (Studies in Descriptive Linguistics). Heidelberg: Groos.
- FILLMORE, Ch. J. (1987), „A Private History of the Concept 'Frame'”. In Dirven R. & Radden G. (eds.) (1987a): 28-36.
- (1987b), *Fillmore's Case Grammar A Reader* (see Dirven R. & Radden G. (1987b)).
- HALLIDAY, M.A.K. (1980), „The Teacher Taught the Teacher English”: essay in applied linguistics”. In Dirven R. & Radden G. (eds.) (1987a): 45-52.
- (1986), *Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- HELBIG, G. (1979), „Zum Status der Valenz und der semantischen Kasus”. In *Deutsch als Fremdsprache* 1979: 65-78.
- KASTOVSKY, D. (1977), „Problems of Word-Formation”. In Gutknecht (ed.), *Grundbegriffe und Hauptströmungen der Linguistik*. Hamburg: Hoffmann & Campe.
- LAKOFF G. (1977), „Linguistic Gestalts”. In Beach W.A. et al (eds.), *Papers from the thirteenth Regional Meeting*. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- (1982), „Categories and Cognitive Models”. Trier: LAUT A 96.
- LANGACKER, R. (1987), *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1: Theoretical Prerequisites*. Stanford CA: Stanford University Press.
- LEES, R. (1960), *The Grammar of English Nominalizations*. The Hague: Mouton.
- RADDEN G. (1981), „Die übertragenen Bedeutungen der englischen Raumpräpositionen”. In Radden G. & Dirven R. (eds.) (1981): 133-179.
- RADDEN G. & DIRVEN R. (eds.) (1981), *Kasusgrammatik und Fremdsprachendidaktik*. (Anglistik und Englischunterricht 14). Trier: WVT (Wissenschaftlichen Verlag Trier).
- RADDEN G. (1985), „Spatial metaphors underlying Prepositions of Causality”. In Paprotté W. & Dirven R. (eds.), *The Ubiquity of Metaphor: Methaphor in Language and Thought*. Amsterdam: Benjamins.
- RADDEN, G. (1988), „Semantic Roles”. In Dirven R. (ed.). *A User's Grammar of English*. Frankfurt/Bern: Peter Lang.
- ROSCH, E. (1977), „Human Categorisation”. In Warren N. (ed.). *Studies in Cross-Cultural Psychology*. New York; Academic Press.
- STAROSTA, S. (1987), „A Place for (Lexi)-Case”. In Dirven R. & Radden G. (eds.) (1987a): 54-74.
- TALMY, L. (1986), „The Relation of Grammar to Cognition”. Duisburg: LAUD A 165.
- TARVAINEN, K. (1987), „Semantic Cases in the Framework of Dependency Theory”. In Dirven R. & Radden G. (eds.) (1987a): 75-102.
- VAN DALE GWHN (= *Groot Woordenboek Hedendaags Nederlands*) (1984)
- GWNT (= *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*) (1970).
- GWNE (= *Groot Woordenboek Nederlands-Engels*) (1986).
- GWEN (= *Groot Woordenboek Engels-Nederlands*) (1984).
- Utrecht-Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- VAN OOSTEN, J. (1977), „Subjects and Agenthood”. In Beach W.A. et al (eds.), *Papers from the Thirteenth Regional Meeting*. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- WITTGENSTEIN, L. (1953), *Philosophical Investigations*. Oxford: Blackwell.